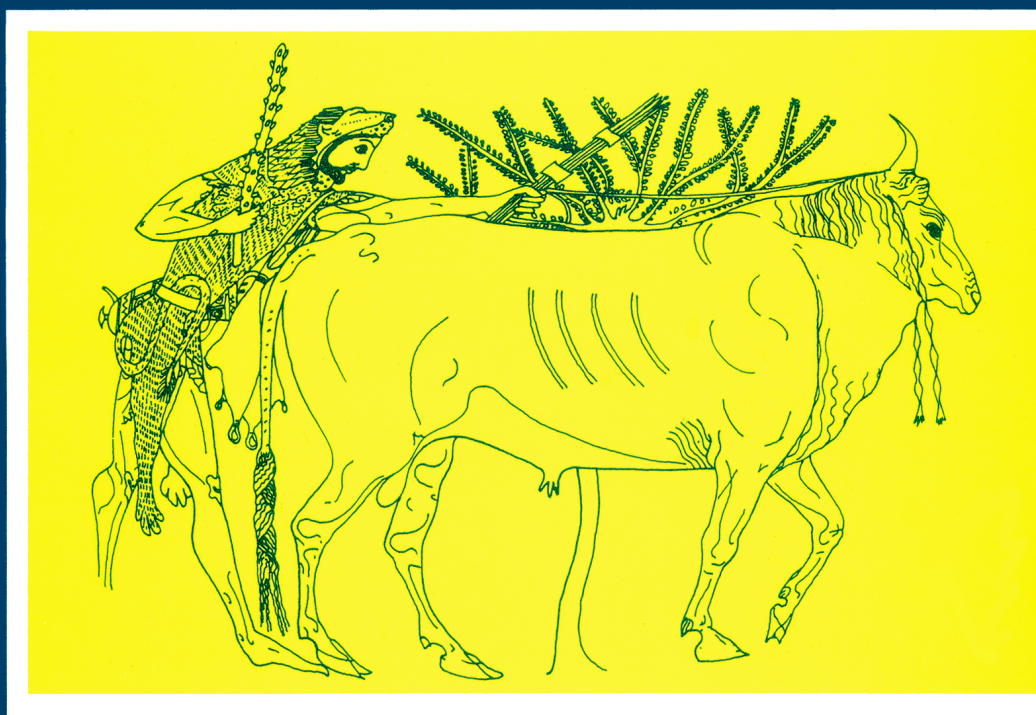

PALEO- AKTUEEL

4

Auteursrechten voorbehouden

Copyright 1993, Archeologisch Centrum Groningen, RUG

Druk- en bindwerk: Universiteitsdrukkerij, RUG

Omslag: Herakles en de Kretenzische stier (530-'20 v.Chr.)

Omslagontwerp: J.M. Smit

Delen van deze uitgave mogen in andere publicaties worden
overgenomen mits zij van een duidelijke bronvermelding zijn
voorzien

Inlichtingen: ACG, Poststraat 6, 9712 ER Groningen

ISBN 90 367 0353 0

PALEO-AKTUEEL

4

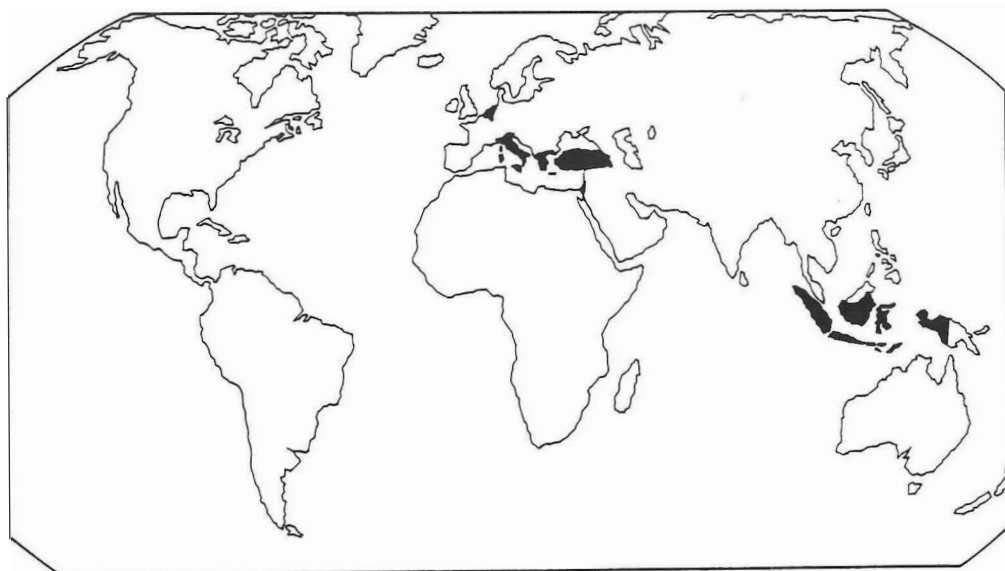
redactie

Mette Bierma
Jurjen M. Bos

Archeologisch Centrum

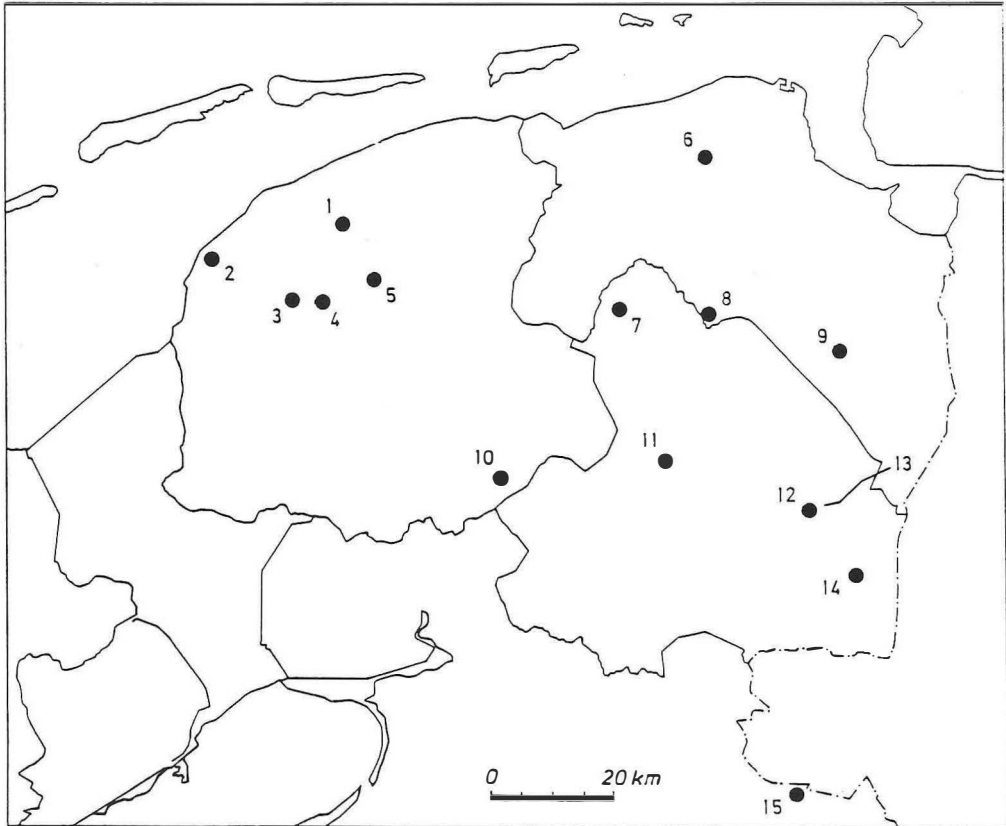
Groningen, 1993

In deze aflevering: België, Griekenland, Indonesië, Israel, Italië, Nederland en Turkije.

In deze aflevering uit Noord-Nederland:

1. Britsum; 2. Wijnaldum; 3. Meamert; 4. Weidum; 5. Hempens; 6. Middelstum; 7. Roden; 8. Weerdenbras; 9. Nieuwe Pekela; 10. Noordwolde; 11. Hooghalen; 12. Driest; 13. Valtherbrug; 14. Nieuw-Dordrecht; 15. Mander.

INHOUD

Voorwoord

G.-J. BARTSTRA	
Terugkeer naar Sulawesi	11
D. STAPERT, E. DRENTH & J. HULST	
Een bladspits van de Leusderheide (provincie Utrecht)	15
O.H. HARSEMA	
Mag het ook het broodje vis zijn?	20
R.P. EXALTUS, H.A. GROENENDIJK & J.L. SMIT	
Voortgezet onderzoek op de mesolithische vindplaats NP-3 (Groninger Veenkoloniën)	22
A.T. CLASON	
Een taxidermist in Bergschenhoek (Z.-H.)?	26
A. UFKES	
Vroeg-neolithische votiefgaven? Edelhertgeweien uit Drenthe en Groningen	28
A. UFKES	
Het hunebed O2 bij Mander (Ov.)	31
E. JANSMA & W.A. CASPARIE	
Een neolithische <i>landnam</i> ontrafeld door dendrochronologisch onderzoek van de veenweg van Nieuw-Dordrecht (Dr.)	33
J.J. HEKMAN	
Een topografische survey van het grafveld Chalandriani op Syros (Griekenland)	37
S. BOTTEMA, H.R. REINDERS & H. WOLDRING	
Laat-quartaire vegetatiegeschiedenis van het Oostmediterrane gebied: veldwerk in 1992	41
O.H. HARSEMA	
Een prijswinnend lot in de 'Vijfde Verloting'; een bronstijderf ontdekt in Roden (Dr.)	44
A.G.F.M. CUIJPERS	
Fysisch-antropologisch onderzoek van de crematieresten uit het urnenveld van Driest (Dr.)	49

E. TAAYKE	
Een kuil uit de vroege ijzertijd, gevonden in Roden (Dr.)	52
J. SCHEFFER	
Bewoningssporen uit de midden-ijzertijd te Meamert, een terp bij Winsum (Fr.)	57
B.-J. HAAGSMA, Z. MALAKASIÓTI, H.R. REINDERS & V. RONDÍRI	
Een survey tussen Baklali en Karatsadagli (Thessalië, Griekenland)	60
P. ATTEMA	
<i>On-site & off-site</i> , surveymethoden in Midden-Italië	65
M. MAASKANT-KLEIBRINK	
Mythologie en prehistorie I: de naakte man met de knuppel, een held uit de prehistorie?	70
R.H.P. LUTGERINK	
Numerieke analyse van Oostmediterrane pollendata; methode en eerste resultaten	75
G.J. DE LANGEN, H. HOMMES, T. PERGER & M. WISPELWEY	
Het project bodembeschermingsgebieden Friesland	80
H. WOLDRING	
Over tussenvormen van sleedoorn en kriekpruim	85
C. DYER & M. HAAGSMA	
Een geometrisch vondstcomplex in Nieuw Halos. De Halos-materiaalcampagne 1992 (Griekenland)	90
W.A. CASPARIE	
De Valtherbrug (Dr. en Gr.); meer dan één weg?	95
J. FEIJE	
Een stadje in Arkadië	100
J. SCHELVIS & A. ERVYNCK	
Mijten (Acari) uit Romeins Oudenburg in Vlaanderen	105
A.T. CLASON & L. VAN ES	
De oeros - <i>Bos primigenius</i> - van Britsum (Fr.) gedateerd	110
G.J. DE LANGEN, H. HOMMES, E. TAAYKE & M. WISPELWEY	
Een korte verkenning te Hempens-Zuiderburen (Fr.)	111

J.C. BESTEMAN, J.M. BOS & H.A. HEIDINGA De realisatie van het onderzoek bij Wijnaldum (Fr.)	116
J.C. BESTEMAN, J.M. BOS & H.A. HEIDINGA Het onderzoek bij Wijnaldum (Fr.): opgravingscampagne 1992	119
C.M. HAVERKORT, M. HOPMAN, J.M. PASVEER & W. PRUMMEL De jongste bewoners van Wijnaldum (Fr.)	123
T. LOOIJENGA Corpus 'Friese' runeninscripties	127
Y. DIJKSTRA Middeleeuwse bewoningssporen bij Hooghalen (Dr.)	132
W.P.M. MULDER & J. MOLEMA Het oude kerkhof van Noordwolde (Fr.)	137
J. MOLEMA Een verkennende opgraving van een verhoogde woonplaats in de gemeente Middelstum (Gr.)	140
J. SCHEFFER De stinspoort van Papinga-state te Weidum (Fr.)	145
P.B. KOOI De ontwikkeling van de borg Ewsum bij Middelstum (Gr.)	149
P. BAKS 'Een grensgeval': archeologisch onderzoek naar het blokhuis Weerdenbras (Gr.) (1505-1516)	154
A.F.L. VAN HOLK Incidentele passagiers aan boord van een binnenschip	159

VOORWOORD

Op grote schaal vindt aantasting plaats van stad en land in het kader van herinrichting en nieuwbouw. Dit is niet alleen in Nederland het geval, maar in alle landen waar archeologen van de Rijksuniversiteit Groningen werkzaam zijn. Bundeling van krachten en goede structurele voorzieningen zijn een strikte vereiste om de ontwikkelingen voor te zijn.

Onderzoek en onderwijs zijn de kerntaken van de archeologie bij de RUG. Een deel van de onderzoekscapaciteit is gericht op veldwerk: surveys, boorcampagnes en (nood)-opgravingen. De basis voor dit veldwerk wordt gelegd door een goede infrastructuur van de archeologie bij de RUG, maar zonder financiële, materiële en personele steun van velen is archeologisch onderzoek in deze tijd ondenkbaar. Landeigenaren, gemeentebesturen, bouwbedrijven, amateurarcheologen en sponsors leveren allen op geheel eigen wijze een bijdrage in de vorm van medewerking, advies, mankracht, machines en geld. Een blik op de lijst van lezingen, excursies, tentoonstellingen en publikaties leert dat archeologie maatschappelijk stevig verankerd is.

'Wijnaldum', met meer dan duizend vermeldingen in de media, meer dan 10.000 bezoekers aan de opgraving, vele tientallen lezingen en excursies en een lange lijst van sponsors is daarvan een duidelijk voorbeeld. Zonder de samenwerking met amateurs en vrijwilligers is 'Wijnaldum' niet te realiseren. Een goede uitvoering van de kerntaken is evenmin mogelijk zonder deze brede inzet.

In het verleden lieten de eindresultaten van archeologisch onderzoek vaak lang op zich wachten. Uitwerking en analyse van opgravingsgegevens vergen nu eenmaal veel tijd. Voor een goed contact met allen die bij de archeologische activiteiten van de RUG betrokken zijn is spoedige publicatie van de voorlopige resultaten van lopend onderzoek echter onontbeerlijk. Daarom is vier jaar geleden gestart met de uitgave van *Paleo-aktueel*. *Paleo-aktueel* is door de bijdragen van vele collega's uit de beroeps- en amateurwereld die actief participeren in het Groninger archeologisch onderzoek, een nuttige spiegel van het eerder geschetste beeld. Honderd verschillende auteurs werkten mee aan de 130 artikelen in de eerste vier afleveringen. Archeologie leeft in Groningen!

Tot nu toe was *Paleo-aktueel* een uitgave van de vakgroep 'Het Biologisch-Archeologisch Instituut'. Met ingang van 1 januari 1993 zijn de archeologie-sectoren bij de RUG samengegaan in een nieuwe vakgroep Archeologie en een Archeologisch Centrum Groningen. De samenwerking komt in deze uitgave al in beeld.

Dank zij de medewerking van de auteurs en het strakke regime van de redacteurs Mette Bierma en Jurjen Bos is het ook de vierde keer gelukt de artikelen kort te houden en de uitgave op tijd uit te brengen. Evenals voorgaande jaren verzorgde Xandra Bardet de correcties van de samenvattingen. De vele enthousiaste reacties van instellingen en personen die betrokken zijn bij het archeologisch onderzoek van de RUG staan borg voor voortzetting van *Paleo-aktueel*.

EEN PRIJSWINNEND LOT IN DE 'VIJFDE VERLOTING': EEN BRONSTIJDERF ONTDEKT IN RODEN (DR.)

O.H. Harsema

Ontsluitingen in het kader van gemeentelijke uitbreidingen, wegeaanleg en het uitgraven van sleuven voor gastransportleidingen bieden gelegenheid het archeologisch databestand uit te breiden. Voor sommige terreinen kan datzelfde databestand, ons archeologisch archief, al tevoren tot bepaalde verwachtingen aanleiding geven. Als er iets bijzonders is te verwachten, is vroegtijdig overleg gewenst.

Zo was met de gemeente Roden al in een vroeg stadium gesproken over de plannen voor woningbouw op het westelijk deel van het terrein dat op de oude topografische kaart als de *Vijfde Verloting*¹ staat aangeduid. Het uitbreidingsplan, met dezelfde naam, zou ten noorden van de Roderweg de open ruimte tussen Roden-West en Nieuw Roden opvullen. In januari 1992 had het BAI aan de gemeente Roden geschreven wat men aan archeologische resten in het uitbreidingsplan 'Vijfde Verloting' kon tegenkomen: een paar grafheuvelzolen bij de Roderweg en een deel van een *Celtic field* (een prehistorisch akkercomplex) in het noorden van het plan (fig. 1:1,2).

Op 6 mei 1992 werden in de directieket in het plangebied met de heren H. Feiken, Gemeentewerken, R. van der Schaaf en uitvoerder J. Bouma van het aannemersbedrijf Oosterhof Holman te Grijskerk nadere afspraken gemaakt. Ook de heer J. Fonk te Roden, kenner van de lokale historie, was hierbij aanwezig. De volgende dag begon het uitgraven van de wegcunetten en al vrijwel meteen kwamen in het eerste cunet, van de weg die van de Kastelelaan min of meer in het verlengde van de Hofstedenlaan naar het westen loopt en ook de naam Vijfde Verloting draagt, de eerste grondsporen te voorschijn. Op 8 mei werden deze door het BAI (K. Klaassens,

J.H. Zwier en de schrijver) opgemeten en in kaart gebracht. Het ging om een aantal paalgaten en een gebogen grondspoor in het cunet van de Vijfde Verloting (fig. 1:3; fig. 2), en om enkele spiekers in een wegcunet iets meer naar het zuiden (fig. 1:4).

Gedurende de volgende twee weken werden de overige uitgegraven cunetten gecontroleerd. Daarbij werden geen sporen van belang waargenomen. Wel werd meer inzicht in de terreinsituatie verkregen. De omstandigheden voor bewoning bleken inderdaad het gunstigst rond de plaats waar de eerste sporen waren geconstateerd. Daar was het zanddek op de keileem relatief dik. Naar het zuiden werd het dunner, naar het noorden kwam de potklei zeer ondiep voor. Dat maakt het niet erg waarschijnlijk dat in het noorden van de 'Vijfde Verloting' inderdaad een *Celtic field* heeft gelegen. Wel kan uit de vondst van een concentratie aardewerkscherven (fig. 1:5), door J. Fonk (Taayke, deze bundel) tot incidentele menselijke aanwezigheid in de ijzertijd in het centrale deel van het terrein worden geconcludeerd. Van de vermoede grafheuvelzolen, in het zuidelijk deel van het uitbreidingsplan, werden in de wegcunetten geen sporen aangetroffen. Wellicht leveren de bouwputten voor de woningen hier nog aanwijzingen op.

Eigenlijk kwam alleen het terrein dat direct grensde aan het deel van het cunet waarin de eerste sporen waren vastgesteld voor nader onderzoek in aanmerking. Gemeente en aannemer gaven toestemming en ook hun daadwerkelijke medewerking, door het gedurende enige uren beschikbaar stellen van een graafmachine.

Het vervolgonderzoek werd op 22 mei uitgevoerd, wederom door Klaassens, Zwier en de auteur. In de werkput die aan de

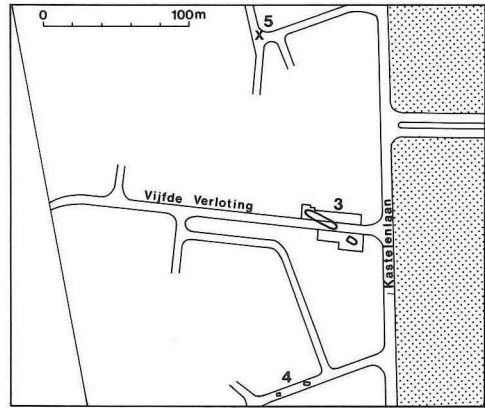
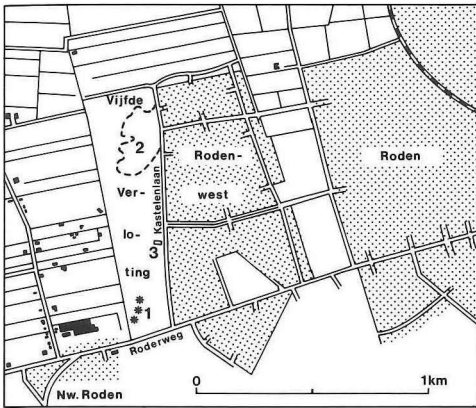

Fig. 1. Roden. Ligging van het uitbreidingsplan en een detail ervan (rechts). 1. Vermoede grafheuvelzolen; 2. vermoed Celtic field; 3. bronstijd-erf; 4. spiekers; 5. vindplaats ijzertijd-aardewerk (tek. J.H. Zwier, BAI).

zuidkant van de Vijfde Verlooting werd gegraven, werd de ca. 8,5 m lange bij maximaal 5 m brede plattegrond van een drieschepig gebouwtje aangetroffen, NW-ZO gericht (fig. 2). De lange wanden convergeerden naar het zuidoostelijk einde, waar zich een ca. 1,20 m brede doorgang bevond, geflankeerd door groepjes paalgaten. Ook elders kwamen plaatselijk in de wandlijn dubbele paalgaten voor. In de 'achterwand', de noordwestelijke smalle wand, markeert een tweetal dubbelpalen een tweede toegang, smal (0,80 m breed) en excentrisch in de noordhoek.

Het gebouwtje was gelegen op de oostflank van een flauw, noord-zuid verlopend ruggetje. Op het hogere deel van dit ruggetje, naar het westen, werden aan de zuidkant van de weg geen sporen meer waargenomen. Daar was de grond, door het (af)ploegen in historische tijd, al te diep verstoord. Of daarbij ook sporen van gebouwen zijn opgeruimd is niet zeker. Mogelijk begon hier het prehistorische bouwland, dat zich verder naar het zuiden en zuidwesten zal hebben voortgezet.

De tweede opgravingsput werd ten noorden van de weg aangelegd en, om de rug in het vlak te krijgen, ook iets naar het westen opgeschoven (fig. 2). De eerste grondsporen werden in deze put inderdaad ter

hoogte van die in het wegcunet aangetroffen. En evenals daar had een recente sloot in deze opgravingsput voor verstoring gezorgd. Toch was al vrij snel duidelijk dat de sporen, samen met die in het wegcunet, behoorden tot een huisplattegrond uit de midden-bronstijd (fig. 2). Een volstrekte tegenhanger van de Roder plattegrond was in Drenthe éénmaal eerder aangetroffen. Met dat huis, Angelsloo nr. 5, opgegraven in 1965, had het huis dat we in Roden bezig waren bloot te leggen het typische wandspoor gemeen.

In tegenstelling tot de andere midden-bronstijduizen in Drenthe, waarbij zich ter plaatse van de wand een rij enkele of dubbele paalgaten bevindt, wordt de plattegrond van de boerderijen van Angelsloo 5 en Roden gekenmerkt door een zogenaamd standspoor, een greppel waarin het houtwerk van de wand - palen of gekloofde stammen - vermoedelijk dicht aaneen was geplaatst. Bezien we de plattegronden van de Drentse midden-bronstijduizen naar het patroon van de palen binnen de wand, dan stemmen ze, ondanks de verschillen die ze in de wanduitvoering mogen vertonen, in grote trekken overeen. Altijd gaat het om drieschepige - of driebeukige (Huijts, 1992) - plattegronden, waarbij een middenschip van ca. 2,5-3 m breedte aan weerszijden wordt geflankeerd door een smallere zijbeuk. Twee rijen palen lopen over de hele lengte binnen door het huis. Ze scheiden middenschip en zijbeuken en de palen zijn paarsgewijs geplaatst: iedere paal in de ene rij heeft,

net als bij het gebintwerk van historische boerderijen, zijn tegenhanger in de andere rij.

De staanders binnen het huis, de binnenstijlen volgens de terminologie van Huijts, en de palen in of direct binnen de wand, speelden een rol in het dragen van de kap. De meest eenvoudige kapondersteuning krijgen we als we er vanuit gaan dat op of langs de koppen van de palen van de vier rijen in de lengtes van het huis, in de lengte ook verbindingen waren aangebracht². De sporen van de kap werden dan ongeveer halverwege ondersteund door de op of langs de twee rijen binnenstijlen gelegen verbindingshouten, die daarbij als gordingen functioneerden. Bij de dakvoet werden de sporen op vergelijkbare wijze gedragen door het verbindingshout in de lengte op de wandpalen of, zoals in Roden, op de palen juist binnen de wand.

Gemeten over de middenas was het gedeelte van het huis in onze noordelijke opgravingsput ongeveer 16 m lang. De boerderij had in het noordwesten een halfronde beëindiging. Met de informatie uit de nieuwe opgraving was het goed mogelijk de gegevens die we eerder in het wegcunet hadden verkregen te interpreteren. Hoewel de uitgraving daar dieper was gegaan dan voor ons werk wenselijk was, was de essentiële informatie toch nog net bewaard gebleven. Daar was het zuidoostelijk uiteinde van de boerderij geregistreerd, ook halfrond van vorm en bovendien voorzien van een ongeveer 2 m brede doorgang in het midden.

De complete boerderij was oorspronkelijk 24 m lang geweest en 5,5-6 m breed. De vergelijkbare plattegrond uit Angelslo was ongeveer even breed maar had een lengte van 16 m. In Roden hadden binnen het gebouw als 'gebinten' elf paar stijlen gestaan, met tussnafstanden van ongeveer 2 m. Of er een nokbalk is geweest is niet zeker maar voor twee palen in de noklijn, die ieder bij één van de uiteinden van het gebouw aan de binnenzijde van het laatste paar stijlen stonden, is wel een functie aan te geven. Naar deze palen liepen de hoekkepers van het dak.

De Roder boerderij heeft vermoedelijk meer dan één ingang gehad. Een tweede ingang kunnen we vermoeden in de lange zuidwestgevel, ongeveer 9 m van het noordwestelijk uiteinde. Het noordwestelijk deel van de boerderij zal het woongedeelte zijn

geweest. Voor een gedeeltelijke stalfunctie van het gebouw zijn geen aanwijzingen. Afscheidingswandjes in de zijschepen, waardoor veeboxen ontstaan, treffen we in deze boerderij niet aan. Evenmin zijn er variaties in de afmetingen van de vakken: de stijlen staan in de ene huishelft niet dichter op elkaar dan in de andere. Deze kenmerken worden beschouwd als aanwijzingen voor een stalfunctie van dat deel van de boerderij. De aanwezigheid van sporen van afscheidingswandjes van stalboxen in het middenstuk van de boerderij is kenmerkend voor huizen van het type Emmerhout uit het laatste deel van de midden-bronstijd. Extra palen in één huishelft, en daardoor kortere 'vakken' (individuele veestanden), zijn kenmerkend voor woonstalhuizen van het type Elp uit de late bronstijd.

Inzake de vraag hoe het rundvee werd gestald wanneer het hoofdgebouw niet over stalruimte beschikte, heeft nu de opgraving in Roden meer inzicht gegeven: men kan zich in die gevallen hebben bediend van een losstaande stal. Er zijn verschillende argumenten voor een interpretatie als (rund)veestal van het kleine gebouw aan de zuidkant van de weg. De vorm, met zijn naar een brede doorgang schuin toelopende lange wanden, herinnerend aan de schaapskooien uit historische tijd, is vooral functioneel als we hem zien als een stal: de dieren liepen niet het gevaar bij het verlaten van de stal in een dode hoek beklemd te raken. De smalle doorgang in de achtergevel gaf de eigenaar de mogelijkheid het gebouw in te gaan zonder dat het vee direct naar buiten stooft. De afmetingen van het gebouwtje verschillen nauwelijks van het stalgedeelte van boerderijen van het type Emmerhout, zoals bijvoorbeeld huis 13 uit Emmerhout (gem. Emmen). De plaats van de twee gebouwen in Roden ten opzichte van elkaar pleit zeker voor gelijktijdigheid: wie de boerderij door de brede achterdeur verliet, stond negen meter verder voor de achterdeur van de stal. Onderweg lag rechts een klein voorraadschuurtje. Tenslotte, een indirect argument voor een stalfunctie van het kleine gebouw: het

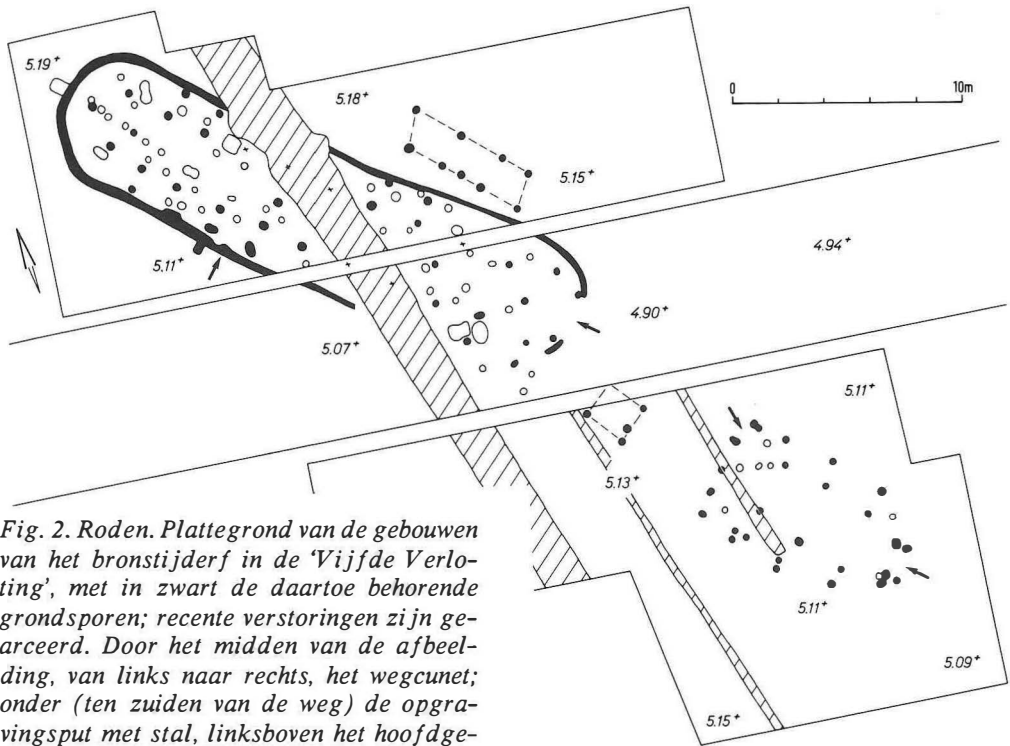

Fig. 2. Roden. Plattegrond van de gebouwen van het bronstijderf in de 'Vijfde Verlooting', met in zwart de daartoe behorende grondsporen; recente verstoringen zijn gearceerd. Door het midden van de afbeelding, van links naar rechts, het wegcunet; onder (ten zuiden van de weg) de opgravingsput met stal, linksboven het hoofdgebouw; schaal 1:333 (tek. J.H. Zwier, BAI).

hoofdgebouw heeft geen stallingsmogelijkheid.

Ook sceptici zullen misschien bereid zijn het gestelde in ieder geval als hypothese te aanvaarden. Een hypothese moet echter vervolgens worden getoetst. Ik heb dat gedaan aan de opgraving in Dalen (Kooi, 1991). Het resultaat sterkt mij in mijn mening en leidt ook tot de conclusie dat de opgraving in Roden ons inzicht in de ontwikkelingen in het tweede deel van de bronstijd (vanaf ca. 1400 v.Chr.) aanzienlijk heeft vergroot (Harsema, 1993).

In de vorm van het bedrijfscomplex zijn, in de tweede helft van de bronstijd, in Drenthe nu drie typen te onderscheiden, die elkaar in de tijd opvolgen: drie fasen dus. Het oudste type vinden we onder andere in Roden. In het grote hoofdgebouw is nog geen ruimte ingericht voor het vee. Dit vond daar onderdak in een losstaand

gebouwtje. Het grote gebouw diende niet alleen als woonhuis. Een groot deel van de ruimte zal voor opslag zijn gebruikt. Voor deze huizen, die geen aanwijzingen bevatten dat ze gedeeltelijk ook als stal dienden, stel ik voor de aanduiding 'type Angelsloo' te gebruiken. Ze worden gekenmerkt door afgeronde huiseinden en door een gelijkmatige afstand tussen de staanderparen over de hele lengte van het huis. Dergelijke huizen zijn aangetroffen bij Angelsloo, Hijken, Noordbarge, Dalen en Roden.

Een losstaande veestal is overigens slechts één mogelijkheid wanneer het hoofdgebouw geen stal bezit. In Hijken bleek bij onze opgravingen van 1969-'70 dat men in hetzelfde deel van de midden-bronstijd het vee, wanneer het niet graasde, bij huis binnen een omheining in de open lucht liet verblijven.

Rond 1400 v.Chr. begint de ontwikkeling waarbij het hoofdgebouw onderdak gaat

bieden aan het vee. Eerst zien we daarvoor een inrichting in het middenstuk van de boerderij - boerderijen van het type Emmerhout -, later wordt één helft van het hoofdgebouw als veestal ingericht: boerderijen van het Elp-type.

De implicaties van de gegevens uit de opgraving in Roden, met betrekking tot het beeld van de ontwikkelingen in de bronstijdbewoning en -bedrijfsvoering in Drenthe, zijn groter dan verwacht. Die implicaties waren natuurlijk direct na de opgraving nog niet allemaal duidelijk. Maar het bijzondere van de ontdekking in Roden op zich was wel snel duidelijk. Waarmee wij ons als opgravers vrijdagmiddag 22 mei, aan het eind van één opgravingsdag in Roden, in eerste instantie meenden te mogen feliciteren, was niets minder dan de ontdekking van een vermoedelijk compleet bronstijderf. Het bevatte een hoofdgebouw van ca. 130 m², met woon- en waarschijnlijk ook opslagfunctie, een graanschuur- of spiekercomplex - misschien twee min of meer vierkante spiekers, misschien één lange, rechthoekige - direct naast het huis, een losstaand stalgebouw van ca. 36 m² en nog een tweede voorraadgebouwje tussen huis en stal. Het geheel zal dateren van kort vóór 1400 v.Chr.

Door de snelle herkenning van de onderdelen kon het complex efficiënt worden opgegraven. Daarbij was het van onschatbare waarde dat we als het ware waren geprogrammeerd met de gegevens van drie decennia onderzoek door het BAI van bronstijdnederzettingen in Drenthe, zoals bij Elp, Emmen, Hijken en Dalen, en van de ervaringen daar konden profiteren. Van niet minder belang voor het welslagen van het project was de welwillende medewerking die gemeente en aannemer ons, ook in materieel opzicht, hebben verleend. We zijn hen daarvoor zeer erkentelijk.

Om onze indrukken op die 22e mei 1992 in Roden in één zin samen te vatten: het was een bijzonder geslaagde dag en we waren voor onze gok ruim beloond.

Summary

During road construction in 1992, Bronze Age settlement remains appeared at Roden. A one-day systematic excavation led to the discovery of a complete Middle Bronze Age farmstead. A byreless main building, 24 m long, was accompanied by the bee-hive shaped plan of a cattle shed and a few granaries. The building complex represents an early form of spatial organization of the Middle Bronze Age farmstead, showing different functions assigned to separate buildings. The byreless main buildings of the type discovered at Roden, labelled as Angelsloo type, precede the well-known farmhouses of Emmerhout type, in which the two functions of dwelling and byre are combined.

Noten

1. In dit artikel wordt met *Vijfde Verloting* de veldnaam, met 'Vijfde Verloting' het uitbreidingsplan en met *Vijfde Verloting* de straatnaam aangeduid.
2. De bouwkundige oplossing hangt af van het dwarsverband tussen de stijlen. Ik zie die als primair. Lengteverbindingen konden, liggend op de dwarsbalken, direct buiten- (of binnen-)langs de stijlen lopen.

Literatuur

- Harsema, O.H., 1991. De bronstijdbewoning op het Hijkerveld bij Hijken. In: H. Fokkens & N. Roymans (red.), *Nederzettingen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd in de lage landen* (= NAR 13). Amersfoort, pp. 21-29.
- Harsema, O.H., 1993. Het nieuwe Drentse bouwbesluit van 1400 v.Chr. *Westerheem* 42 (in druk).
- Huijts, C.S.T.J., 1992. *De voorhistorische boerderijbouw in Drenthe: reconstructie-modellen van 1300 vóór tot 1300 na Chr.* Arnhem.
- Kooi, P.B., 1991. Een nederzetting uit de midden-bronstijd op het Huidbergsveld bij Dalen. *Nieuwe Drentse Volksalmanak* 108, pp. 109-117.